

Сударик Ольга. Проектні технології формування соціальної компетентності учнів початкової школи // Сучасна початкова освіта в поглядах молодих науковців : матеріали II туру Всеукр. конк. студ. наук. робіт зі спеціальності «Початкова освіта», (Вінниця, 15 квітня 2021 р.) / [ред. кол. : О. А. Голюк, Г. Г. Кіт, Н.С. Казьмірчук, О.П.Демченко, І. В. Карук, К.А.Колеснік ; за заг. ред. О. А. Голюк] ; Міністерство освіти і науки України, ВДПУ ім. М. Коцюбинського. – Вінниця : ТОВ «Меркьюрі-Поділля», 2021. – Вип. 9. – С. 151-158.

Сударик Ольга,

студентка IV курсу

Житомирського державного університету імені Івана Франка

Науковий керівник: **І.М. Коновальчук**, канд. пед. наук, старший викладач

кафедри початкової освіти та культури фахової мови

Житомирського державного університету імені Івана Франка

ПРОЕКТНІ ТЕХНОЛОГІЇ ФОРМУВАННЯ СОЦІАЛЬНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ УЧНІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ

Анотація. У статті висвітлено проблему формування соціальної компетентності учнів початкової школи засобами проектних технологій. Уточнено зміст понять «проектні технології», «компетентність», «соціальна компетентність» та «соціальна компетентність учнів початкової школи». Виділено потенціал й алгоритм застосування проектних технологій у формуванні соціальної компетентності учнів початкової школи.

Ключові слова: проектні технології, компетентність, соціальна компетентність учнів початкової школи.

Annotation: The article deals with the problem of elementary school students' social competence formation. The author of the article has made an attempt to specify

the meaning of such notions as: «design technologies», «competence», «social competence» and «social competence of elementary school students». The potential of design technologies in elementary school students' social competence formation was highlighted.

Key words: «design technologies», «competence», «social competence» and «social competence of elementary school students».

Постановка проблеми. В умовах Нової української школи актуальними стають завдання пошуку ефективних педагогічних технологій, які забезпечують ефективність соціалізації учнів, оволодіння ними соціальним досвідом та необхідними компетентностями для досягнення успіху та самореалізації в сучасному суспільстві. Аналіз теорії і практики початкової освіти дозволяє констатувати наявність суперечностей між: визначеним у Концепції НУШ завданням щодо формування у молодших школярів соціальної компетентності та необхідності пошуку ефективних засобів його вирішення; значним потенціалом проектних технологій у формуванні в учнів початкових класів соціальної компетентності та необґрунтованості педагогічних умов ефективності їх використання; наявності в педагогічній літературі та практиці пропозицій для проведення з учнями початкової школи різноманітних проектів соціального спрямування та необхідності експериментальної перевірки їх ефективності у формуванні соціальної компетентності дітей. Актуальність проблеми, її соціальна значимість, необхідність вирішення виявлених суперечностей вимоги сучасного суспільства до випускників Нової української школи зумовили необхідність дослідження теоретичних і практичних аспектів формування в учнів початкових класів соціальної компетентності засобами проектних технологій.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Особливості становлення соціальної компетентності особистості були розглянуті в роботах Н. Гавриш, М. Гончарової-Горянської, С. Данилейко, А. Зольні, Л. Лепіхової, О. Пометун, В. Шахрай та ін. Теоретичні аспекти та особливості реалізації проектних технологій у роботі з дітьми розкриті в працях Дж. Дьюї, О. Голук, І. Іванова,

І. Єрмакова, А. Макаренка, О. Онопрієнко, О. Савченко, В. Сухомлинського та ін. Науковці та вчителі зазначають, що застосування проектних технологій у формуванні соціальної компетентності молодших школярів буде ефективним за умов врахування їх вікових особливостей та потреб, використання індивідуального життєвого досвіду дітей, забезпечення їх активної міжособистісної взаємодії, усвідомлення ними суспільної значимості проектів.

Мета статті – обґрунтувати потенціал та особливості використання проектних технологій у формуванні соціальної компетентності учнів початкової школи.

Виклад основного матеріалу. Основою нової освітньої парадигми є формування компетентної особистості, здатної до соціальної активності та успішної самореалізації в різних сферах життя. У Концепції «Нова українська школа» поняття «компетентність» визначається, як динамічна комбінація знань, способів мислення, поглядів, цінностей, навичок, умінь, інших особистих якостей, що визначає здатність особи успішно провадити професійну та/або подальшу навчальну діяльність [3]. Компетентність – це цілісна, інтегрована якість особистості, що характеризує її здатність застосовувати набуті знання, уміння та навички для подальшого вирішення практично-орієнтованих завдань.

Однією з основних компетентностей, яка має бути сформована у молодшого школяра в умовах Нової української школи є соціальна компетентність – здатність до активної взаємодії задля бажаного результату та уміння досягати спільного рішення [4]. За О. Савченко, соціальна компетентність визначається, як «інтегрована здатність особистості, що набута в процесі навчання і включає такі елементи: знання, уміння, досвід, цінності і ставлення, які можуть бути використані під час здійснення практичної діяльності» [6, с. 53]. Н. Бібік під соціальною компетентністю розуміє здатність жити в соціумі з урахуванням інтересів та потреб соціальних груп, дотриманням соціальних норм і правил, співпраці з партнерами [2, с. 2].

На основі узагальнення ключових смислових одиниць змісту поняття ми визначаємо соціальну компетентність як інтегративну здатність особистості,

яка формується в результаті соціалізації, та є системою, що включає в себе мотиви, цінності, певний соціальний досвід, здібності, знання та навички особистості, що дозволяє їй ефективно взаємодіяти з іншими людьми в процесі вирішення різних життєвих ситуацій, швидко адаптуватися до змінюваних умов життя та самореалізовуватися в різних сферах.

Слід зауважити, що молодший шкільний вік є сприятливим для процесу соціалізації, якому сприяють нова соціальна позиція школяра, зміна соціального статусу й провідного виду діяльності, виникнення нових взаємовідносин у колективі. Вступ до школи, включає дитину в різнопланові міжособистісні стосунки («дитина – дорослі», «дитина – діти», «дитина – вчитель»). У цей період виникає ряд особистісних утворень, необхідних для формування соціальної компетентності, оскільки розпочинається активне входження молодших школярів у різні види діяльності суспільного характеру. Таким чином, рівень соціальної компетентності дітей молодшого шкільного віку характеризується їх соціальними потребами та можливостями. Виходячи з цього, ми характеризуємо поняття «соціальна компетентність молодших школярів» як інтегральну здатність, що формується в процесі соціалізації та навчання і відображає систему ціннісних орієнтацій, знань, умінь і навичок, власного досвіду й дозволяє відповідно до вікових можливостей та потреб адекватно сприймати соціальну інформацію, адаптуватися до нових умов, ефективно взаємодіяти з іншими, вирішувати соціальні проблеми, які виникають у повсякденному житті.

Значний потенціал у формуванні соціальної компетентності молодших школярів мають проектні технології. По-перше, вони сприяють формуванню творчої та активної особистості. По-друге, участь у підготовці та реалізації проекту створює сприятливі умови для набуття досвіду соціальної взаємодії, виконання різних соціальних ролей у колективі. По-третє, під час здійснення проектної діяльності в школярів розвиваються певні соціальні відносини та здатність їх аналізувати.

К. Баханов розглядає поняття «проектні технології» або «проектне навчання» (метод проектів, метод цільових завдань, метод цільових актів, метод проблем тощо) як організацію навчання, за якою учні набувають знань, умінь і навичок у процесі планування й виконання практичних завдань [1]. О. Онопрієнко, зазначає, що основною метою проектних технологій є організація самостійної пошукової діяльності школярів. Проектні технології надають можливість наблизити навчальний процес до реального життя та потреб учнів; роблять навчання молодших школярів цікавим і змістовним. Проектна діяльність школярів включає: вибір теми проекту, визначення мети власної діяльності, ознайомлення з основними етапами, висунення ідей та припущень, щодо вирішення проектного завдання, відбір способів та засобів майбутньої проектної діяльності, ознайомлення з можливими джерелами інформації, оформлення проекту, аналіз та оцінка результатів групової проектної діяльності [5].

Ми розглядаємо проектні технології як спосіб організації спільної творчої діяльності учнів, в процесі якої вони набувають досвіду соціальної взаємодії, ціннісного ставлення до людей та суспільства в цілому, саморефлексії своєї поведінки. Проектні технології сприяють творчому саморозвитку та самореалізації учнів, формують необхідні життєві компетентності, оскільки завжди зорієнтовані на самостійну роботу учнів: групову, парну, індивідуальну. У сучасній НУШ проектне навчання (project-based learning) є ефективним засобом організації спільної діяльності учнів. Проектні технології сприяють: самостійному вирішенню проблемних ситуацій; практичному застосуванню набутих знань, умінь, навичок; підвищенню рівня відповідальності та самостійності учнів; розвитку навичок критичного мислення; актуалізації пізнавальної мотивації, самоаналізу та плануванню діяльності; розвитку творчих здібностей дослідницьких умінь; комунікативних навичок, уміння працювати в команді, вирішувати конфлікти та знаходити спільне рішення.

Серед переваг проектного навчання виділяють: відкритий навчальний простір, у якому кожен учень має можливість виконувати завдання у власному

темпи; перехід до інтеграції, відкриття та презентації набутих знань; учні проходять всі етапи: від ідеї до її реалізації; у процесі проектної діяльності молодший школяр прагне до самонавчання та самовдосконалення; створення позитивної робочої атмосфери в колективі; робиться акцент на індивідуальних здібностях і талантах учнів [4].

Алгоритм ефективної організації проектної діяльності передбачає послідовність етапів.

I. Організаційний: визначення інтересів, пошук цікавих і корисних напрямів діяльності, вибір актуальної теми.

II. Планування майбутньої проектної діяльності: конкретизація ідей, визначення мети та головних завдань проекту, формулювання проблеми.

III. Розробка проекту: уточнення задуму, розроблення плану майбутньої діяльності, підбір методів і засобів, розподіл доручень, визначення критеріїв оцінювання та форми представлення проекту.

IV. Реалізація проекту: визначення джерел інформації і способу їх збору; самостійна пошукова, дослідницька, організаційна діяльність учнів.

V. Підведення підсумків, презентація проекту та рефлексія (відповіді на запитання: «Чим був цікавий, корисний проект для нас та інших людей?», «Що вдалося/не вдалося?», «Що можна було зробити інакше? Чому?» тощо).

Можливості етапів проектної технології у формуванні соціальної компетентності узагальнено в таблиці 1.

Таблиця 1

**Потенціал етапів проектної діяльності
у формуванні соціальної компетентності молодших школярів**

Етап	Потенціал у формуванні компонентів соціальної компетентності
Організаційний	Актуалізація соціальних потреб, інтересів, уподобань учнів до суспільно-корисних справ; створення мотивації успіху, розвиток ініціативності, досвіду аналізу проблем, спільного прийняття рішень та знаходження компромісів.
Планування	Розвиток вміння ставити перед собою мету, постановки задач, планування часу та спільної діяльності загалом, розподілу доручень. Виховання самостійності, почуття відповідальності., поваги до думок інших.

Розробка й реалізація проекту	Формування умінь пошуку, аналізу, синтезу потрібної інформації, використовувати різні форми роботи, способи взаємодії, взаємодопомоги. Розвиток лідерських, організаторських якостей, творчості, активності, самостійності, наполегливості.
Підведення підсумків	Розвиток здатності адекватної самооцінки своєї діяльності та діяльності інших, осмислення набутого соціального досвіду. Розвиток впевненості, вмінь публічного захисту проекту.

Учитель у початковій школі має можливість використовувати різні види проектів. Інформаційні проекти спрямовані на збір даних про соціальні об'єкти, явища та події. Учні ознайомлюються з певною інформацією, аналізують, систематизують, систематизують її та висувають гіпотези. Суспільно-громадянські проекти спрямовані на пошук шляхів вирішення суспільних проблем. Практично-орієнтовані проекти мають чітко визначений результат соціально спрямованої діяльності дітей, його значимості для людей. Екологічні проекти дозволяють набути учням досвіду природоохоронної діяльності. Дослідницько-пошуковий проект потребує пошуку цікавих об'єктів дослідження, його мети, завдань, способів, методів.

Для з'ясування особливостей використання проектних технологій у формуванні соціальної компетентності учнів було опитано 18 учителів початкових класів загальноосвітніх шкіл № 33, № 8, ліцею № 25 м. Житомира, ЗОШ № 3 м. Малина, яким було запропоновано дати відповіді на запитання: 1. Чи використовуєте Ви проектні технології в роботі з учнями? (періодично; часто; постійно). 2. Які типи проектів найбільш подобаються учням вашого класу? 3. Які проекти соціального спрямування Ви проводили з учнями? 4. Як проектні технології сприяють формуванню соціальної компетентності учнів початкових класів? 5. Які педагогічні умови забезпечують ефективність використання проектних технологій з дітьми?

В результаті опитування виявлено, що проектні технології використовують постійно 58 % учителів, часто – 22 %, періодично – 20 %. Діти надають перевагу таким типам проектів: дослідницькі (78 %), інформаційні (66 %), практично орієнтовані (62 %), художні (54 %), творчі (70%). Педагогами

з учнями проводять такі проекти соціального спрямування: «Твори добро», «Наш дружний клас», «Краплинки доброти», «Дружбою треба дорожити», «Долоньки допомоги», «Кожен край має свій звичай», «Моя сім'я», «Край де я живу», «З добром у серці», «Вулицями рідного міста», «Природа і ми», «Лист воїнам АТО» та ін..

Серед можливостей проектних технологій у формуванні соціальної компетентності учнів учителі назвали: інтеграція освітнього процесу; організація групової та колективної діяльності учнів; поєднання інтелектуального й морального розвитку дітей, їх самостійності; доброзичливість учнів по відношенню до вчителя і один до одного; згуртування дітей; розвиток комунікабельності, бажання допомогти іншим; формування вміння працювати в команді та відповідальності за спільну роботу; оволодіння учнями різними способами роботи з інформаційними ресурсами; використання широкого діапазону форм, методів, прийомів; діти можуть вчитися на власному досвіді та досвіді інших у конкретній справі; відчуття задоволення учнями від дослідницької, пошукової діяльності.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Отже, використання проектних технологій створює сприятливі умови для формування соціальної компетентності молодших школярів, оскільки вони сприяють набуттю дітьми досвіду працювати в колективі, виконувати різні соціальні ролі, приймати спільне рішення у розв'язанні проблемних життєвих ситуацій тощо. Подальші наші дослідження можуть бути спрямовані на обґрунтування та перевірку інших інноваційних технологій формування соціальної компетентності молодших школярів.

Список використаних джерел:

1. Баханов К. О., Нищета В. А. Життєтворчі проекти в навчанні історії України: посібник для вчителів. Харків: Основа, 2008. Вип. 2. 109 с.
2. Бібік Н. М. Компетентність і компетенції у результатах початкової освіти. *Початкова школа*. 2010. № 9. С. 1–4.

3. Нова українська школа. URL:<https://nus.org.ua/view/proektne-navchannya-korotko-pro-golovne/>

4. Нова українська школа: poradnik dla vchytelja / pid zag. red. Bibik H. M. Kyiv, 2017. 206 s.

5. Onoprienko O. V. Upravlinnja proektnoju dijalnistju molodshyh shkoljariiv. Navchannja i vихovannja uchniv 4 klasu: metod. posib. dla vchyteliv. Kyiv, 2005. S. 53–54.

6. Savchenko O. P. Kompetentnisnij pidhid do navchannja ukrajinskoji movy v osnovnij shkoli. *Ukrajinska mova i literatura v shkoli*. 2012. № 4. S. 51–64.